

Izabela Lewandowska

Sprawozdanie z sympozjum "Dziedzictwo kulturowe ziem pruskich"

Komunikaty Mazursko-Warmińskie nr 1, 107-109

2001

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez **Muzeum Historii Polski** w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Izabela Lewandowska

**Sprawozdanie z sympozjum
„Dziedzictwo kulturowe ziem pruskich”**

20 września 2000 r. w Mrągowie odbyło się interesujące sympozjum naukowe „Dziedzictwo kulturowe ziem pruskich”, na które przybyli naukowcy z Torunia, Warszawy, Olsztyna i Mrągowa. Pierwszą część obrad otworzył prof. dr hab. Janusz Małek (UMK) referatem *Prusy Książęce a Rzeczpospolita w latach 1525—1701. Związki polityczne i ustrojowe*. Autor przedstawił związki prawno-ustrojowe i polityczne, jakie łączyły Prusy Książęce, zajmujące obszar 32 000 km² i Rzeczpospolitą o obszarze początkowo 216 000 km², a po roku 1569 około 1 mln km². Przełomowymi wydarzeniami, które zostały omówione, były: 1) 1525 r. — traktat krakowski i hołd pruski; 2) 1563 r. — dopuszczenie elektorów brandenburskich do lenna pruskiego; 3) 1657 r. — traktaty welawsko-bydgoskie, przyznające Prusom Książęcym suwerenność; 4) 1701 r. — ustanowienie królestwa w Prusach. We wnioskach końcowych prof. Małek zwrócił uwagę, że w latach 1525—1657 stosunki polsko-pruskie układały się poprawnie. Prusy niejednokrotnie korzystały z polskiej protekcji, gdyż dynastia Hohenzollernów była wtedy w Europie niezbyt znacząca. Polska natomiast czerpała z tej współpracy korzyści na płaszczyźnie polityki inflanckiej, budowy floty polskiej oraz rozwoju myśli humanistycznej poprzez drukarnię reformacyjną w Królewcu.

Kolejny referent, prof. dr hab. Stanisław Achremczyk (UWM), omówił *Świadomość historyczną mieszkańców Warmii i Mazur*. W wystąpieniu przypomniał, iż Warmia i Mazury są zlepkiem dwóch oddzielnych krain historycznych, których losy i związki z Polską układały się na przestrzeni dziejów bardzo różnie. Odwołując się do badań ankietowych prowadzonych w latach siedemdziesiątych stwierdził, że mieszkańców naszego regionu cechuje niska świadomość historyczna. Aby zmienić istniejący stan rzeczy należy więcej uwagi poświęcić wykształceniu dzieci i młodzieży w zakresie wiedzy regionalnej. Nie tylko szkoła ma pełnić tę funkcję. Należałoby włączyć w to również dziennikarzy i urzędników decydujących o odbudowie i renowacji zabytkowych budowli i układów architektonicznych miast. Przywiązanie do stron rodzinnych, wykształcone poprzez poznanie historii regionalnej, stanie się dla wielu młodych ludzi niezbędne, gdy w przyszłości zaczną organizować i kierować życiem politycznym, gospodarczym, kulturalnym regionu. Znajomość historii regionalnej ułatwi im zrozumienie współczesności.

Mgr Jacek Wysocki, dyrektor olsztyńskiego oddziału Służby Ochrony Zabytków, w referacie *Mapa archeologiczna rejonu Wielkich Jezior Mazurskich*,

zaznaczył, iż będzie mówił o materiałach do stworzenia mapy, czyli o stanowiskach archeologicznych występujących na tym terenie, gdyż samej mapy jeszcze nie sporządzono. Przedstawił literaturę i wskazał różne ośrodki uniwersyteckie oraz Państwowe Muzeum Archeologiczne, które zajmują się badaniami terenowymi. Referent wymienił kilka ważnych stanowisk archeologicznych, znajdujących się m.in. w miejscowości Dudka, Szestno, Wyszębork, Czarny Las i omówił badania nad archeologicznym zdjęciem Polski. Przedstawił stosunek ludności Mazur do kurhanów i wykopalisk, a także scharakteryzował zagrożenia dla stanowisk archeologicznych na omawianym terenie. Są to: 1) brak świadomości lokalnej, za czym idzie zniszczenie grodzisk i kurhanów, które dla ludności napływowej nie stanowią żadnego dziedzictwa kulturowego; 2) różne formy rekreacji, a przede wszystkim podział nie przebadanych pod względem archeologicznym ziem i nieświadome niszczenie stanowisk; 3) hobby amatorów, którzy wygrzebują pojedyncze wykopaliska, często posługując się wykrywaczem metali, tym samym niszcząc całość założenia archeologicznego i jego strukturę.

Mgr Piotr Grabowski w wystąpieniu *Mapy ziem pruskich jako źródło historyczne* omówił literaturę dotyczącą kartografii polskiej i zwrócił uwagę na wielką rolę źródeł kartograficznych przy próbie odtworzenia przebiegu bitew, rozmieszczenia wojsk, lokalizacji obozów wojskowych, itp. Niestety historycy zbyt rzadko wykorzystują tego rodzaju źródła, a nawet myślą pojęcia „historii kartografii” i „kartografii historycznej”. Mgr Grabowski zaprezentował na slajdach kilkanaście map, poczynając od map fizjograficznych — jeszcze z czasów przedkrzyżackich, portolanowych — wykonywanych przez żeglarzy, poprzez mapę Wapowskiego z 1526 r., Henebergera z 1576 r., i dalsze wydania aż do lat osiemdziesiątych XVII w., na mapach Narowicza-Narowskiiego z XVII w. kończąc. Ostatnim zaprezentowanym źródłem była mapa Polski z 1910 r. wydana w Krakowie z okazji pięćsetnej rocznicy bitwy pod Grunwaldem, a obejmująca również ziemie pruskie.

Dr Jan Gancewski (UMW), zaprezentował *Tradycje historyczne i kulturowe średniowiecznych Prus w XIX i XX wieku*. Zwrócił uwagę na mitologiczne pojmowanie dziejów Polski przedstawionych w *Krzyżakach* H. Sienkiewicza, bez analizowania tego dzieła przez pryzmat czasów, w których ono powstało. W nauczaniu historii i nauce historycznej trzeba dążyć do przekazów źródłowych, odrzucać zaś wszelkie mity i stereotypy, które w znaczny sposób kształtują naszą świadomość. Autor przedstawił część literatury polsko- i niemieckojęzycznej na temat stereotypów i mitów, skupił się na omówieniu tradycji grunwaldzkiej w XIX i XX w.

W popołudniowej części obrad jako pierwszy wystąpił dr Grzegorz Jasiński (OBN) z referatem *Kościół ewangelicko-augsburski wobec dziedzictwa mazurskiego (1945—1956)*. Zwrócił uwagę na sytuację duchownych i Kościoła ewangelicko-augsburskiego po zakończeniu II wojny światowej na terenie Mazur. Księża ewangelicy byli przeważnie przybyszami z innych ziem polskich, m.in. ze Śląska Cieszyńskiego. Mieli oni nadzieję na szybką polonizację Mazurów, ale okazało się to zadaniem bardzo trudnym. Odgórne zarządzenia wprowadzające język polski do liturgii kościelnej nie rozwiązywały problemu — Mazurzy i tak śpiewali i modlili się po niemiecku. Nie chodziło tu bynajmniej

o wrogość do narodu polskiego, ale o zwykle przywiązanie do języka ich ojców i „wskazówki serca”.

Tematyka kościelna była kontynuowana w wystąpieniu dr. Jana Chłosty, *Kościół katolicki wobec dziedzictwa kulturowego Warmii po 1945 roku*. Referent wskazał na specyfikę religijności Warmiaków — kult Matki Bożej, liczne kapliczki i częste pielgrzymowanie do regionalnych sanktuariów w Gietrzwałdzie, Krośnie i Głotowie, a także na trudności przy organizowaniu Kościoła katolickiego na Warmii po zakończeniu II wojny światowej. Dr Chłosta przedstawił literaturę naukową dotyczącą dziejów Kościoła na Warmii, literaturę kościelną, m.in. śpiewniki, poezję oraz materiały z sympozjów i konferencji naukowych. Zwrócił też uwagę na dużą rolę w kształtowaniu dziedzictwa kulturowego Tygodni Kultury Chrześcijańskiej, odbywających się już od ponad dwudziestu lat. W ostatniej części wystąpienia zajął się Warmiakami, którzy wyemigrowali do Niemiec i tam w tzw. Rodzinie Warmińskiej dążą do utrwalenia tradycji i kultury regionu.

Ostatnim referentem był prof. dr hab. Tadeusz Filipkowski (UWM), który zreferował temat *Nauczyciele w utrwalaniu dziedzictwa historycznego Warmii i Mazur*. Omówił początki działalności nauczycielskiej na naszym terenie, zwrócił uwagę zwłaszcza na ich rolę w polonizacji Warmii i Mazur. Łączyło się to z rozwijaniem zainteresowań oraz wiedzy na temat regionu, a także krzewieniem miłości i przywiązania do dawnych ziem pruskich. Prof. Filipkowski wyróżnił trzy grupy nauczycieli, którzy nauczali historii tych ziem dobrze i z pasją. Byli nimi po pierwsze ci, którzy uczyli na Warmii lub Mazurach w szkołach polskich jeszcze przed wojną, po drugie ci, którzy kończyli seminaria nauczycielskie w polskich szkołach w Działdowie, Kcyni i in., po trzecie zaś ci, którzy rozczytali się w literaturze i poprzez nią związali się emocjonalnie z tym regionem. W dalszej części wystąpienia prelegent wspominał nauczyciela z Mrągowa Tadeusza Młodkowskiego, założyciela i wykładowcę Uniwersytetu Ludowego w Rudziskach Pasymskich Karola Małka, a także wielu innych zbieraczy regionalistów, zafascynowanych tymi ziemiami.

W końcowej części konferencji odbyła się dyskusja, która skupiła się wokół dwóch zasadniczych problemów: 1) archeologii na dawnych ziemiach pruskich i 2) świadomości historycznej i regionalnej tych ziem. Dyskutantami byli: Wojciech Nowakowski (archeolog z Uniwersytetu Warszawskiego), Izabela Lewandowska (historyk z Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego), Zbigniew Kozuń (prezes Mrągowskiego Stowarzyszenia Gospodarczego), Wojciech Wróblewski (archeolog z Uniwersytetu Warszawskiego), Grzegorz Jasiński (historyk z OBN w Olsztynie), Janusz Małek (historyk z Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu), Jerzy Szmít (radny sejmiku województwa warmińsko-mazurskiego), Jacek Wysocki (dyrektor Służby Ochrony Zabytków w Olsztynie), Jan Gancewski (historyk z Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego).

Sympozjum podsumował prof. S. Achremczyk, który zapowiedział, że materiały z sesji ukażą się w 2001 r. w numerze 3 „Mrągowskich Studiów Humanistycznych” oraz zaprosił na kolejne spotkania z tej serii, które odbywać się będą w Mrągowie w cyklu dwuletnim.